

TESTNA VPRAŠANJA ZA SKJ I.

1. Naštej funkcijske zvrsti jezika, navedi zglede.
2. Naštej socialne zvrsti jezika, navedi zglede.
3. Kaj je historizem, zgled - **SSKJ**: poudarjanje zgodovinskih dognanj, dejstev; **SP**: jezikovna prvina polpretekle dobe, ki je danes praviloma ne uporabljamo več (*brzopis, glasovir, bukvarna*) - zastarelo.
4. Kaj je arhaizem, zgled - **SSKJ**: jezikovni element starejše dobe v novejšem sodobnem jeziku; **SP**: jezikovna prvina, ki ima ali dobiva nadih preteklosti, v današnjem jeziku pa se tu in tam še srečuje (*sušec, kititi, akoravno*) - starinsko.
5. Kaj je hapaks, zgled: Pri klasikih samo enkrat rečena, uporabljena beseda.
6. Kaj je neologizem, zgled - **SSKJ**: beseda ali zveza, ki še ni splošno uveljavljena; **SP** - jezikovna prvina, katere novost še čutimo, ob njej je lahko kako pojasnilo ali ustreznica (*sledje, narečjeslovje*).
7. Naštej interesne govornice: sleng (*kul, žurka*), žargon (*faks, šus*), argo (*Mapašapa*).
8. Interesne govornice so modifikacija osnovnih socialnih zvrsti jezika.
9. Označi naslednje stavke s funkcijskimi / socialnimi / čustvenimi oznakami.
  - * *petka* - socialnozvrstno, knjižno pogovorno
  - * *bik zarukan* - čustvenozvrstno, zmerjalno
  - * *crknil je* - čustvenozvrstno, nizko
  - * *katrca* - socialnozvrstno, knjižno pogovorno
  - * *keša* - socialnozvrstno, sleng
  - * *baba trapasta* - čustvenozvrstno, slabšalno
  - * *preminil je* - čustvenozvrstno, olepševalno
  - * *kupila je prešerna* - funkcijskozvrstno, praktično sporazumevalni
  - * *njeno lepo obličje* - čustvenozvrstno, vzneseno
10. Kje v SSKJ najdemo:
  - * *živi iz dneva v dan* - frazeološko gnezdo, ekspresivno
  - * *vrana vrani ne izkljuje oči* - frazeološko gnezdo, pregovor
11. Kakšna je povazava med:
  - * *pasta za čevlje* (pomenski odtenek), *zimski čevlji*
  - * *težki čevlji* (ilustrativno gradivo), *trgovina s čevlji* (pomenski odtenek)
12. Kje v SSKJ najdemo:
  - * *bela kava* - pomenski odtenek
  - * *bele krvničke* - terminološko gnezdo
  - * *bela dekla*
  - * *črni premog* - terminološko gnezdo
  - * *črna smrt* - frazeološko gnezdo
  - * *črni lasje* - ilustrativno gradivo

13. Kje se nahaja okrogli oklepaj in kaj je v njem zapisano: Zaglavje, zapise o intonaciji gesla.
14. Kje se nahaja oglati oklepaj in kaj je v njem zapisano: glava, posebnosti v izgovoru.
15. Dve vrsti purizma na slovenskem?
16. Dve dobi purizma na slovenskem?
17. Naštej tri jezikovne priročnike in njihove avtorje:
* Boris Urbančič: O jezikovni kulturi
* France Žagar: Slovenska slovnica in jezikovna vadnica
* Janez Sršen: Jezik naš vsakdanji
18. Kriteriji jezikovne pravilnosti so historična pravilnost, brezizjemnost, logicizem.
19. Vidiki jezikovne kulture: funkcijski, domačijsko-nacionalni, puristični. Za prvi vidik je značilen racionalni, za druga dva pa emocionalni odnos do jezika.
20. Kje se kaže normativnost v SSKJ: v kvalifikatorju (posebni normativni).
21. Nenaglašene besede so predslonke (nenaglašena beseda, pred drugo naglašeno) - pred ne, za na v zvezah pred hišo, ne vem, za na glavo.
22. **Tujke** so prevzete besede, ki se niso povsem prilagodile lastnostim slovenskega jezikovnega ustroja (*premiera, adjektiva* namesto *adjektivi* kot množina k *adjektivi/um*).
23. **Podstava** je del besede ali oblike pred obrazilom (*lip-* v besedah *lipica* ali *kup-* v obliki *kupujem*).
24. **Pastavek** je stavek, sestojec iz členka, medmeta ali zvalnika, oz. vzklika; nastopa sam ali v zvezi z drugimi stavki (*Da. (Da, tako je.), Oh!, Strela jasna!, Tone!*).
25. **Polstavek** je stavek, v katerem je osebna glagolska oblika zamenjana za neosebno, ali stavek nastal z opustitvijo pomožnega glagola v povedku (*sedeč za mizo, so se pogovarjali (sedeli so za mizo in se pogovarjali), mladost, polna ponižanja (mladost, ki je polna ponižanja)*).
26. **Končnica** je:
a) del pregibne besede, ki loči sklon, spolsko obliko, število, osebo, določnost
b) končaj - končni del besede ne glede na morfemskost (besedi *kri* in *oči* imata skupni končaj *-i*, besede *kost* in *most* pa končaj *-ost*).
27. **Morfem** je glas ali manjša skupina glasov, ki ima svoj pomen (*lip-* in *-a* v besedi *lipa*).
28. **Izposojenka** je iz drugega jezika v dani (knjižni) jezik prevzeta beseda, popolnoma prilagojena temu jeziku (*čarter, vojak*).
29. Beseda, ki je sama stavek (*ne*) ali pa v stavku zastopa kakšen drug stavek (*samo: Prišli so samo trije*) je **členek**.

30. **Feminitivi** v leksikonu krajevnih imen. Ime za prebivalko ni posebej navedeno, kadar je tvorjeno z obrazilom *-ka*, ki se avtomatično pritika na moško ime na *-an* ali *-ar* ali zamenjuje obrazilo *-ec*. Zapisane pa so vse oblike za prebivalko, če ta izpeljava ni edina možna.

31. Katero merilo je odločilno pri delitvi jezikovnih prvin na funkcijske zvrsti: v kakšni vlogi nastopa; služenje različnim uporabnostnim namenom.

32. Katero merilo je odločilno pri delitvi jezikovnih prvin na socialne zvrsti: kje je kdo rojen in komu je namenjeno sporočilo; družbena vloga, ki jo opravljajo v kaki jezikovni skupnosti.

33. Dva tipa strokovnega izrazoslovja. Zgledi.

34. Ločevalne lastnosti krajšav.

35. Naštej krajšave: kratica, kratična poimenovanja, simboli, formule, okrajšave, okrnjenke, skrajšanke, okrajšanke.

36. S semantičnim trikotnikom razloži enakozvočnico: enakozvočnica ali homonim je beseda, ki se enako izgovarja (lahko pa različno piše) kot neka druga (*komar* - *Komar*, *kot* - *kod*)

37. S semantičnim trikotnikom razloži sopomenko: sopomenka ali sinonim je beseda (ali besedna zveza), ki pomeni (približno) isto kakor neka druga (*vpiti* in *kričati*), pogosto ima drugačno stilno vrednost (*dekle* in *dečva*).

SOCIALNO ZVRSTNE OZNAKE

SLOVENSKI PRAVOPIS

1. *privzidg.* = zborna privzdignjeno
2. *knj. pog.* = knjižno pogovorno
3. *neobč.* = knjižno neobčevalno
4. *pog.* = neknjižna pogovorna beseda
5. *neknj. ljud.* = neknjižno ljudsko
6. *pokr.* = pokrajinsko pogovorno
7. *nar.* = narečno
8. *mestn.* = mestno
9. *izobr.* = izobrazbeno
10. *sleng.* = slengizem
11. *žarg.* = žargonizem
12. *latov.* = argo

SSKJ

1. *vznes.*
2. *pog.*
3. *knjiž.*
4. *nižje pog.*
5. *nižje pog.* KJ
6. *nar.*
7. *nar.*
8. /
9. /
10. /
11. *žarg.* (sleng, žargon in argo)
12. /

Pogovorni jezik - knjižni jezik, ki ga govorimo (SSKJ):

1. značilne so ljudske izposojenke
2. povemo z manj izrazi
3. uporabljamo v besedilih, ki obnavljajo pogovore ljudi
4. leposlovje: a) proze (dialogi)
b) drame

Neknjižne pogovorne besede - prihajajo v knjižni jezik pod vplivom leposlovja:

- nastajajo kot citatne
- ne po vsej Sloveniji, so večje od narečja

Narečni izrazi: - starejša besedila
- tudi novejša besedila

Razlogi uporabe so: stilni učinki, večja umetnostna vrednost, ni knjižnega izraza, oznaka ljudi.

Žargonizmi, argoizmi, slengizmi.

- kot označevanje ljudi, ki v svojem poklicu te besede uporabljajo

FUNKCIJSKO ZVRSTNE OZNAKE

SLOVENSKI PRAVOPIS

1. *strok.* = strokovna beseda
2. *nestrok.* = nestrokovno
3. *urad.* = uradno
4. *pesn.* = pesniško
5. *publ.* = publicistična besedila
6. *prakt. sp.* = praktično-sporaz.

SSKJ

- terminološko gnezdo
- poljud.* = poljudno
- pisar.* = pisarniško
- pesn.*
- publ.*
- pog.* = pogovorno

SPLOŠNO NORMATIVNE OZNAKE

· = prepovedano, napačna beseda, npr. *sredina / okolje, svrha / namen, zalagati se / prizadevati si, uporno / vztrajno, brez da bi / ne da bi...*

o = nepravilno, napačni naglasi (izrazna in oblikoslovna ravnina), odsvetovano - *borba / boj* ležeče napisana beseda zaznamuje boljšo besedo...

ČUSTVENOSTNE ALI EKSPRESIVNE OZNAKE

1. *ekspr.* = čustveno obarvana beseda, nenevtralna
vsaka čustvenost je lahko pozitivna ali negativna
2. *ljubk.* = ljubkovalno (mucka) - pozitivno
3. *slabš.* = slabšalno (nemčur, baba, dedec, čvekati...) - negativno
4. *otroško* (medo, pa-pa...) - pozitivno
5. *olepš.* = olupševalno (umreti - preminuti, danes si pa v rožicah)
6. *evf.* = evfemizem
7. *omiljevalno* (barabin - baraba)
8. *ekspresivno*
9. *šal.* = šaljivo (igriva zamena za čustveno zaznamovane besede) cmokljaj - poljub
10. *poud.* = poudarjalno (večja stopnja poimenskih sestavin)
11. *vzneseno* (gruda - zemlja, obličje, darovi zemlje)
12. *ironično* = ironično v kontekstu, beseda ni ironična - negativno
13. *zmer.* = zmerjalno (vol - grobo in žaljivo)
14. *nizk.* = nizkotno (buzerant - homoseksualec, srati - iztrebljati)
15. *kletv.* = kletvica
16. *vulg.* = vulgarno

TERMINOLOGIJA

Terminologija je nauk o izrazih. Nauk o znakih imenujemo semiologija, nauk o poimenovanjih pa onomaziologija (kako naredimo v jeziku poimenovanje, miselni postopki pri tem). Včasih mora novinar tudi sam tvoriti nove besede. Besede, ki so produkt slovenskega avtorja in so namenjene slovenskemu občinstvu (hapaks - enkratna beseda). Novinar mora poznati pravila besedotvorja in okoliščine (katere prvine stvarnosti naj zajamemo v besedi).

Tri skupine novih besed:

1. HAPAKSI (priložnostne, enkratne besede), namenjeni so iz poimenovalne potrebe za samo eno besedilo, drugače pa te potrebe v jeziku ni. (*kosonosec, golotek, gotovinar, oblečenec, pištolar, trebušaća, vzburljivka...*)
2. ŽARGONIZMI (neuradni termini), v stroki se z njimi sporazumevajo a jih stroka zavrača, ohranjajo se le v govorici, namesto njih pišemo knjižne termine. Novinarji včasih ne vedo, da to niso knjižni termini, da so torej le žargonizmi. (*čevapčičarna, motornjača, šok poza, značkar...*)
3. TERMINI (*bibliobus - potujoča knjižnica, razbremenilka - cesta za razbremenitev prometa..*).

SEMILOGIJA ALI ZNAKOSLOVJE

semeion (gr.) = znak

semainon (gr.) = zaznamujoče, vidno

semainomenom (gr.) = zaznamovano, predvidljivo

* že iz antične šole

* Avrelij Avguštin: Učitelj

znak = nekaj, kar se le dela, da je tisto, kar zaznamuje

* C. S. Pierce govori o tem, vedo naj bi poimenovali semiotika

* F. de Saussure

I

* C. Morris

I

oba se imata za začetnika semiologije / semiotike

PIERCE: Vse kar nas obdaja je potencialen znak.

Tri vrste znakov:

* slika = ikona = icon

* indeksi

* simboli

1. SLIKA - znak predmeta, ker je temu resničnemu predmetu podobna.
2. INDEKS - med znakom in tistim, na kar se ta znak nanaša, je organsko razmerje. Dim je znak ognja. Indeksi bolezn: rumena barva za bolezen jeter...
3. SIMBOL - je znak na podlagi dogovora (prometni znaki, jezik)

Jezik je dogovrjena kategorija in tipičen simbol.

PAVLOV (behaviorizem): hranjenje psov in zvonjenje. Zvonjenje je bil znak (simbol) hrane - nekaj, kar samo predstavlja, da je nekaj drugega. Ti poskusi so spodbudili behavioristično teorijo pomena.

znak - beseda - pojem - pomen - poimenovanje

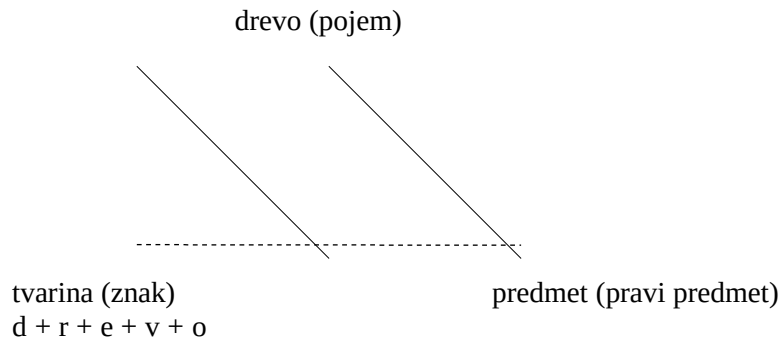
ZNAK - vsaka beseda je **znak**, jezikovni znak temelji na družbenem dogovoru.

Primer: SPNRŠ - nesmiselno zaporedje črk; če pa damo temu materialnemu sosledju glasov še **pomen**, dobimo **znak**. Ko postane to del naše predstave, ko je **znak** priklical našo duhovno sliko o tem, takrat nastopi predstava kot stanje duha (duhovna slika - Russel). **Pojem** postane, ko v naših možganih sproži predstavo nasplošno.

Roman Jakobson je fonološko teorijo zasnoval na študiji bolnikov oz. možganskih poškodb (afazije).

Helen Keller (ameriška pisateljica) je prišla na svet slepa, gluha in nema. Do svojega sedmega leta je bila izredno asocialna, nato pa je z vzgojiteljico odkrila znakovno vlogo jezika. Človeški možgani so dosegli stopnjo, v kateri je sposobnost uporabe jezika nekaj prirojenega. V možganih Helen Keller so bile torej predispozicije, da je spoznala, da imajo predmeti imena.

SEMANTIČNI TRIKOTNIK (Richards & Ogden)

Za pomen smo se dogovorili hkrati z znakom. POMEN je skupek lastnosti, ki jih dobimo z izločevanjem iz različnih uporab (besede). Po zaslugi pomena besed prek pojma te besede lahko apliciramo na predmete in pojave resničnega sveta kot njihova poimenovanja.

POJEM - predstava oz. duševni proces oz. ustaljena oblika zavesti. Do **pomena** smo prišli z izločanjem lastnosti z uporabo besed; do **pojma** pa pridemo z duševno dejavnostjo / duševnim procesom (posplošenje, analiza, sinteza, abstrakcija). Pojem je odraz bistvenih lastnosti.

Pojem je jezikovno-logična kategorija na višji ravni abstrakcije kot **pomen** (čeprav se lahko pojem in pomen tudi prekrivata). Pri pojmu ločimo **vsebino** in **obseg**. Primer:

drevo : **vsebina** - olesenelo deblo, krošnja
obseg - gozdno, sadno, okrasno

Pri definiciji pojma navedemo **vsebino** in ne obseg.